

tozata prózában is, versben is, de főleg az egyes részletek irányának szemléltető, művészi színezése, a benne lüktető élénkség, idéz elő. Ennél a részletnél szebb, megkapóbb, hatásosabb, tanulságosabb s a lelkesülve tanításra alkalmasabb összeállítást nem ismerek. Megérdemelnék e szakasz képei, hogy a készülő iskolai szemléltető képek közé lefestessenek s minden iskolában, ugyanezen sorrendben, a falakon helyett foglaljanak. Vajha e szakaszt nemzetiségi vidékű iskoláink kellő figyelemre méltatnák!

Példabeszédek és közmondások zárják az olvasmányokat; magyarázatok az olvasmányokhoz, a költők rövid életrajza, a szöveg közé nyomott eléggé sikerült képek magyarázata, mesterük és lelhelyeik fel említése. A szómagyarázatokat, igen helyesen, a szöveg alatt közli a szerző, itt csak a tárgyi magyarázatra ad irányt. Nem helyeselhető eléggé a képekről írt magyarázat és a költők rövid életrajzi kivonata.

Ezekben kívántam beszámolni e kiválóan sikerült jó tankönyvről, melynek II. részét tárgyi szempontból kívánom áttekinteni. Mesterien sikerült a *kiválasztás*, mely mint Balogh más nyelvészeti dolgozataiban is, már a puszta áttekintésre is elárulja a szigorú logikával dolgozó főt, mely célját soha sem téveszti szem elől, mindig és mindeuben: külalakban és tartalomban, okadatoltan következetes; röviden, velősen adja elő, a mit mondani akar, a nélkül, hogy sententiosus s ezzel együtt száraz legyen. Ismeri a szerző a gyermeki kedélyt, ismeri az azt megközelíteni tudó nevelő fogást; ismeri csinját-binját annak, mikép emelje magához az egyszer maga részére megnyert gyermeki elmét a tudás fokozatos fejlesztésével.

A könyv egyik kötete a Balogh Pétertől szerkesztett egységes nyelvkönyvek cz. vállalatnak.

MÁTHÉ GYÖRGY.

Der deutsche Aufsatz auf der Oberstufe der höheren Lehranstalten.

Von Dr. Gustav Legerlotz, Direktor des Kön. Gymn. zu Salzwedel. — Berlin, Weidmann, 1900. — VI+168 l. — 3 M.

Negyven évi tanítás közben megalakult nézeteivel terjesztette Legerlotz salzwedeli igazgató 1899-ben a szászországi igazgatói értekezlet elé tizenhárom középiskola véleményét arról a kérdésről: mily szempontokból kell a felső osztályok német feladatait megválasztani, a munkákat előkészíteni és megítélni. Reánk nézve a könyvvalakban is megjelent munkalat az anyanyelvi, tehát nálunk a magyar dolgozatok miatt érdekes, mert a különböző németországi intézetek gyakorlatáról való tájékozódás mellett a kérdésre vonatkozó történeti ismereteket is szerezhetünk belőle s az egész tárgyalás közben megállapodó tételek rendszeres össze-

foglalása a dolgozat iratás kérdéseit teljes világitásban tárja elénk. Nem egyszer meglepő némely iskola véleménye, élvezetes Legerlotzhoz ahhoz fűződő fejtegetése, hivatkozása hosszú pályáján szerzett tapasztalataira, érdekes egy rakás feladat elsorolása és csábító az alkalom, hogy itt mindezeket részletesen, itt-ott megjegyzésekkel s általában a mi magyar dolgozatainkra alkalmazva ismertessük. Nézőpontunk csaknem ugyanaz, mert ha az 1892-ki porosz tanterv szerint a három felső osztályban határozottan a német írásbeli dolgozat is a középpont, szerzőnk ezt ilyen egyenesen nem állítja s így az anyanyelvi dolgozatnak az összefüggés létesítésében való nagy, de mégis csak eszközi szerepéről egy véleményben vagyunk. Az anyanyelvi dolgozatoknak mi is azt a feladatát látjuk, hogy képessé tegyék a tanulót gondolatvilágából vett feladatok helyes felfogására, megfelelő rendben saját ítélete alapján és hibátlan írással való kidolgozására. E cél határoz meg minden szempontot és irányelvet.

A munka a kitűzött kérdés szerint három részre oszlik s mindeniken belől ismét elkülönülnek a részlet-kérdések. Az áttekintés könnyű, az összefüggés nyilvánvaló.

I. A tárgy megválasztásánál 1. kérdés: honnan lehet venni? Első sorban a német tanításból s ezen belől főként az iskolai és a kötelező háziolvasmányokból, melyekre támaszkodik az irodalomtörténeti feladat is. Változatosság kedvéért s a tanulók különböző hajlamaira való tekintettel jó a többi tárgyak köréből is választani feladatot; a mennyiségtant kivéve mindenik szolgál több-kevesebb alkalmas részlettel. Különösen az idegen nyelvi tanítás kínál ilyeneket. A történelmi feladatoknál első hely a hazai történelemé, minden ilyennél meg kell gátolni az egyszerű kiírást. A földrajzban ajánlatos az olyan feladat, mely arra indítja a tanulót, hogy a földet az emberi élet és cselekvés terének tartsa s történeti jelentőségében méltányolja. Ezekon kívül értékes minden u. n. központosító feladat, mert épen e dolgozat-iratás a legkedvezőbb alkalom a különböző tárgyak képző elemeinek az összefoglalására.

Ez egyes pontokon érdekes megjegyzéseket olvashatunk. Némely nehezítő véleménnyel szemben Legerlotz megállapítja, hogy a különböző tantárgyak illetén felhasználására nem szükséges (nem is lehetséges) a német szaktanárnak mindazokkal részletesen foglalkoznia, — sem a saját tárgyában csak a maga osztályára szorítkoznia, még ha az előző osztályban nem ő tanította is. Minden ilyen átlépése az illető osztály és tantárgy keretének a tanár részéről nagy körültekintést kíván. A véleménykülönbségek elkerülése ugyan jó az egyes tanárok között, de ha nem sikerül sem baj, mert a középiskola e felső fokán a jól megokolt nézetek különbözőségének nincsen romboló hatása. A különböző körökből vett feladatok számát nem lehet meghatározni. Jó, ha a német oktatás-

ból nyert feladatoknál a többi összesen nem több, de egyébként a tanárnak minél szabadabban kell hagyni a tért.

Nem engedhető meg, hogy a tanuló maga válaszszon feladatot, sőt a tanár kitűzte több feladat közül való válogatás sem ajánlatos. Ellenben ha valamely kérdésről egyik-másik fiú két dolgozatra valót kíván írni s ezt előre jelenti, a tanár ám engedje meg neki, sőt engedje el a következő dolgozatot. — Úgy tetszik, ez épen azt a célt szolgálja, a melyre nézve a szabad választásnak is nagy értéke volna, t. i. az egyéni hajlandóság nyilvánulására nyújt tért. Épen ezért ajánlatosnak látnók, hogy legalább egy ízben a feladatot magok válaszszák meg a tanulók, de igazat kell adnunk Legerlotzknak, hogy sem a dolgozatot írató tanártól nem kívánhatjuk bármely szakból irt dolgozat megbírálását, sem az illető szaktanárra nem bízhatjuk — még ha különben vállalná is — a dolgozatoknak a nyelv és írás helyessége dolgában való megítélését.

Fontosnak tartjuk az u. n. szabad vagy általános feladatok kérdését, melyek ugyanis nem egy bizonyos olvasmányról vagy történelmi részletről vagy valamely más tárgy köréből vett határozott kérdésről szólnak, hanem általánosító, elmélkedő természetűek. Szerzőnk is bőven foglalkozik velök s bár elveti az olyanokat, melyek felnőtt embernek is nehéz kérdést állítanak nagy általánosságban a hozzájuk szólni is alig tudó tanuló elé, állítja, hogy a felső osztályok növendékeinek igenis tűzhetünk ki olyan feladatot, melyben saját tapasztalatukra is szükségök van (50—59. l.). Főddolog, hogy ezek a feladatok valósággal a tanuló képzetkörén belül legyenek; a tantárgyakra, olvasmányra támaszkodás mellékes, mert a cél végeredményében az, hogy a fiúk a magok életének a kérdéseiről beszélni tudjanak. Ily általános feladatok nem jelenhetnek meg gyakran, de szükség van reájok s magokban kívált iskolai feladatoknak és érettségi írásbelire tartja Legerlotz alkalmasnak, a miben különösen az érettség gondolkodás megismerése céljából van igaza. Idézi Schirmer magdeburgi igazgató szavait a tárgyválasztásról: «Minden a tettek; az egész világ, a *mennyre a tanuló azt ismeri*, nemcsak a melybe az oktatás avagy talán csak a német tanítás bevezet, hanem az egyéni tapasztalás egész világa az a terület, melyen a német dolgozatnak tárgyat találhatunk.»

2. Általános didaktikai és nevelői szempontból szükséges, hogy a feladat köre ne legyen tág, miáltal a túlterhelést gátoljuk meg s legyen megszabva a kidolgozás terjedelmének legnagyobb mértéke, a mi — nem kicsinyes elbánással! — a tanulókat önmérséklésre szoktathatja. Az osztály átlagos szellemi fejlettségéhez kell mérni a feladatot, mely a fejlődés természetes rendje szerint haladjon könnyebbről a nehezebbre. Figyelembe kell venni a dolgozók ifjúságát, hogy sem öreges kora-érettségre, sem érzések és érzelmek színlelésére ne vezessük a tanulót. Önként ér-

tetik, hogy a feladatnak az osztály közepes tanulóinak az érdeklődését fel kell ébresztenie, mert különben nem lehet az illetőknek a munkában semmi élvezetök. Ide tartozik az is, hogy a dolgozatok tárgyának kijelölésekor az összes lelki erőkre gondolnia kell a tanárnak, hogy azok fejlesztésében az írásbeli dolgozás is részes legyen. Ezt már a feladatok említett változatossága is magában foglalja s kifejti a halberstadti reál-gymnasium szaktanára (66. l.): a német dolgozatoknak egy csoporton belől az egész embert, érzelmét, értelmét, képzeletét és akaratát kell lassanként foglalkoztatniok. A képzeletnek természetesen nem lehet korlátlan csapongást engedni.*

3. A tárgy megválasztásánál egyes szakszerű szempontokat is megállapít. Nyelvi tekintetben a helyességen kívül a világos, megfelelő és kerekded kifejezéseket is elő kell mozdítani s alkalmat kell adni a dolgozatnak a taglalás bizonyos logikus formáinak alkalmazására és gyakorlására, valamint arra is, hogy az előadás különböző módjait, az elbeszélést, leírást, jellemzést és értekező tárgyalást gyakorolhassák. Elbeszélések és leírásnak mindenütt van helye, az értekezése osztályról-osztályra nő, de még a legfelső fokon sem szerepelhet egyedül, már csak azért sem, mert a különböző tárgyak másféle tárgyalást is kívánnak. A jellemzésnek czélszerűbben szolgálhat alapul költői, mint történelmi alak, mert a költő megalkotta jellem feltűnő vonásait bizonyos rendben csak össze kell szedni, a történelmi alakoknál pedig az csak történetirői tehetséggel lehetséges. A leírás gyakorlását nagyon hamar hagyják abba, pedig az sem olyan könnyű, a milyennek tartják. Szerző a legfelső osztálylyal leíratta p. o. a város főutezóját s örömmel üdvözli a pfortai gymnasiumot, mely műtárgyak leírását ajánlja, olyanokét t. i., melyeket a tanuló nagyobb nehézség nélkül megérthet. — Az összehasonlítás különösen értelemfejlesztőnek látszik, — a levél, párbeszéd, szónoki beszéd alakját azonban a felső fokon már nincs miért gyakorolni. Itt ezeknek nincsen megfelelő helyök. Nem való a középiskolába a költeményíratás még az ilyen tehetségű tanulók részéről sem, — ellenben nyelvképző ereje miatt ajánlatos idegen nyelvű költeményeknek versben fordíttatása.

Tartalom dolgában az a Legerlotz véleménye, hogy az ifjúi, még a gyengébb értelmű lélek sem tisztán reproductív és viszont az emberiség vezetői szellemei sem pusztán productív erejűek, nem lehet tehát a dolgozatoknak csak az egyiket munkálniok. A cél mégis az, hogy a tanuló önálló, teremtő munkája fokozatosan fejlődjék. E cél irányítja a tanárt

* Ismer a szerző leányiskolát, hol ez volt egyszer a feladat: «Miképen lehet erkölcsi álláspontról Zeus többnejűségét védelmezni?» — Ez és a könyvben található más ilyen képtelenségek miatt nevetséges példák szinte megdöbbentők.

a feladatok meghatározásánál s ezt mozdítja elő az előzetes utasítások mérséklésével is.

II. Az előkészítés szükséges, de mindig csekélyebb mértékben, az osztály közepes tanulóihoz mérten. Első feltétel a feladat szavainak és értelmének pontos megértése. Azután terjedjen ki az utasítás az anyag szerzésére, elrendezésére és előadása módjára, mindig a tanulók gondolkozása alapján, hogy így a dolgozat-írás elmélete teljesen a gyakorlatból álljon a fiúk elé. Ajánlatos előre megismertetni a feladatokat, hogy előre meggondolhassák s a megbeszélés alkalmával minél inkább magoktól határozhassák meg a követendő utat-módot. Nincsen szükség előkészítésre olyan feladatoknál, melyek egészen az oktatással függenek össze. Másféleképpen az osztály foka és tagjainak fejlettsége szerint — rendszeren kérdések útján — a szükséghez képest adjon a tanár utasítást. — Három osztályt véve felső foknak (a 9 közül az OII, UI, és OI) e fok alsó osztályában kívánatos a vázlat teljes megállapítása az iskolában, a középső osztályban a főpontok megjelölése, a legfelsőben minden tanuló nyújtsa be az önállóan elkészített vázlatot, hogy a tanár a teljes elhibázást meggátolhassa. Addig nem gyakorolt előadási módot meg kell magyarázni. Különösen jó akár az olvasmányból, akár előbbi dolgozatokból példát mutatni be. Az előkészítésnek egyik fontos eszköze minden következő dolgozatra nézve a tanár gondos javító munkája.

III. A dolgozatok megítéléséről — a javításról, osztályozásról és a füzetek visszaadásáról szintén becses megjegyzések vannak a könyvben. A tanár javító munkája mindenre kiterjeszkedjék, hogy a tanuló a meleg érdeklődést felismerje. Külsőleg a tisztaságot, gondos, olvasható írást meg kell kívánni. A tartalom alakítása logikai és nyelvi tekintetben egyaránt fontos, valamint a felfogás, a felhozott tények és nyilvánított ítéletek helyessége, az anyag lehetőleg teljes, bár nem feltétlenül kimerítő volta s az egyes részek arányossága. — A terv (vázlat) legyen ott a kidolgozás előtt s az egyes pontokat jelölő számok mutassák a szöveg mellett is a megfelelő részt.

A nyelvezet grammatikai, logikai és æsthetikai tekintetben kell megbírálni. A nyelv helyessége (helyesírás, alaktan, jelentéstan, szófűzés, mondatjelzés), tisztasága, (tájszólás, idegen szavak, idegenes kifejezések és mondatfűzés), — az egyes kifejezések és a mondat szerkezet világossága, — egyszerűség, csín, szabatosság a fő, e körben vonatkozzék az igazán hibásra a javítás, mely a tanulókat a hiba felismerésére, kerülésére akarja vezetni mindig tárgyilagosan és jóakarattal, megállapított jelekkel a hiba fajtát is meghatározva. Nyilvánvaló szorgalom mindig elismerést érdemel, de sem ez, sem a szintén figyelembe veendő egyéni körülmények nem befolyásolhatják az igazságos osztályozást, még ha az eredményt talán okozták is. Javítás és osztályozás alkalmával a hibák mellett

a jó tulajdonságokat is ki kell emelni, a restséget, csalást, színlelést pedig szigorúan meg kell róni. — Egyes helyesírási és mondatjelzési hibák miatt a különben jó dolgozatot nem lehet visszautasítani, az ismétlődő vastag hibák azonban a tanuló érettsége iránt is kételyt keltenek. A túlzott purismus nem helyes, de az idegen szavak oktan használata hiba. Az irályt dicséjük meg, ha szép, lendületes, de enyhén bíráljuk, ha lapos, száraz vagy dagályos is. Fontosabb a logika hiánya akár az elrendezésben, akár az előadásban, ez a megítélésnél az első! Kimerítő tárgyalást nem lehet kívánni, de annál inkább a helyes felfogást és a lényegesek kiemelését. Az önállóan ítéletet pedig el kell ismernie a tanárnak.

Javítás végén minden oldalra kiterjedő véleményt írjon a munka alá a tanár és az egész értékét jelölő *egy* jegyet s nem külön-külön osztályzatot a különböző tekintetek szerint. A munkákat egyszerre adja vissza módszeres megjegyzések kíséretében, érintve minden lényeges mozzanatot, főként az egész osztály munkájának átlagos értékét, az elismerésre méltó pontokat, a sok helyen jelentkező hibákat s a mindenkire nézve értékesen megvilágítható egyes vétségeket is. Ebben részt kell vennie az egész osztálynak, de párbeszéddé válnia nem szabad. Itt van helye az igazi humornak, mely helyesen alkalmazva hasznos lehet. A megjegyzések összefoglalása és befejezése végett a legjobban sikerült dolgozatot egészen vagy egyes részeit olvastassa fel a tanár vagy mutassa meg tanítványainak a feladatról maga készítette kidolgozást. A füzetek kiosztása után a dolgozat gyökeres kijavítása a tanuló részéről nem is lehető, nem is ajánlatos; gépies munka lenne belőle.

Az egyes tételek egyszerű ismertetése is ily hosszúra nyúlt, a hozzászólásról most le kell tennünk. Minden egyes részletet sok példával világít meg, sok gyakorlati tanácsal és útmutatással szolgál a különböző intézetek jelentéseiből s a maga tapasztalatából. Nagyon érdemes az egész munkálat arra, hogy itt nem részletezett történeti vonatkozásai és gyakorlati oldala miatt is olvasásra ajánljuk. Valóban igazok volt a Legerlotzot munkálata kiadására biztató szakembereknek: a könyvből különösen a kezdő ember sokat tanulhat s úgy gondoljuk, a tapasztaltabb is, mert annak fokozottabb mértékben szerzi meg a saját gondolatai olvasásán érzett örömet s egész eljárásának határozott irányelveit megerősíti.

Tudjuk, hogy a németsországi igazgatói értekezletmunkálatai nem maradnak titokban, mégis örülünk e könnyebben megszerzhető alaknak. Az ilyen intézmények feladatát az ilyen közlésekben is szeretnők látni, nemcsak utasítások készítésében. Az utasítás, nagyon féltő, mindig mankó marad, az ilyen összefoglaló jelentések sokoldalúságok által sok tekintetben indítással is szolgálnak, egyénies eljárással ismertetve meg egyénies eljárásra indítanak még akkor is, ha a kiinduló pontot nem egészen előzmények nélkül találtuk is meg. Senki sem merít kizárólag

önmagából. E sorok írása közben mindig kifejezést követelt az a gondolatunk, hogy tanári köreink munkáját nagyon megelevenítené az efféle dolgok tárgyalása, érdekesebbé és hasznosabbá, pályáját kezdő komolyabb tanárnak is kívánatosná tenné a munkálkodást. Épen a dolgozatok kivált az anyanyelvi dolgozatok kérdése nagyon fontos, tárgyalása sokszorosan szükséges. Mennyi kisebb-nagyobb kérdés merült fel csak ilyen átfutás alkalmával is, hát még ha terünk volna részletes fejtegetésre, hogy ne ismertetésnél kellene maradnunk, hanem a magyar dolgozatokkal hasonló módon foglalkozhatnánk! A németországi viszonyokról és gondolatokról szóló eme munkálat tanulságain kívül némi megnyugvást is szerez a magyar olvasónak.

i. s.

Octave Feuillet: Le village. Magyarázta *Ballenegger Henrik*. Ára 70 fl. Budapest. Lampel R. 1900. Francia könyvtár 12. sz.

Tavaly végig futottam a reáliskolák évvégi értesítőit s az elvégzett tananyag című rovatban tuczatjával akadtam oly könyvekre, melyek idegenből jutottak hozzánk.

Azért helyesen járnak el az új könyvtár szerkesztői, hogy először a tanterv követelte műveket bocsátják közre; s reméljük, hogy a reáliskolák V. osztályára előírt művekről sem feledkeznek meg. Nézzük már most a czimben jelzett füzetet. Feuillet egyfelvonású vígjátéka jó olvasmány, kivált leányiskolák számára. Már tárgya is odautalja: a családi élet örömei és előnyei a kalandos élvezetet hajhászó élet fölött; a nő hivatása s. b. mind oly dolgok, melyek bemutatásával jelen darabunk foglalkozik.

Megjegyzésem a szövegre nézve az, hogy vagy 20 sor elmaradt, melyek tartalma sem pädagogiailag, sem erkölcsileg nem kifogásolható; sőt a darab korára nézve épen jellemző.

A bevezetésben a szerző Feuillet életét vázolja: azután felsorolja az író drámáit és regényeit, melyek a bevezetésnek felét teszik. Ezt bátran el lehetett volna hagyni, mert szükség esetén bármilyen kézikönyvben fellelhető. E helyett Feuillet koráról s magáról a vígjátékról szerettünk volna hallani néhány útbaigazító szót. Azt hiszem, nem érünk sokat ha a leányiskolák phrasis világát ilyen kitételrel szaporítjuk: «Feuillet az utolsó romantikusnak tekinthető, de a mellett az idealista iránynak főképviselője századunk második felében».

A jegyzetek csekély kivétellel felölelik a szöveg nehezebben érthető kifejezéseit. Itt-ott csúsztott közbe egy-egy ismertebb szó; de inkább adjunk többet, mint kevesebbet. A l'avènement du céleste empereur-nél megjegyzendő, hogy a chinai császár trónralépéséről van szó, le pâle satellite a hold, zecchino, olasz pénz. Mit jelentenek ezek az olasz mon-